

DOWGIRD ANIOŁ – filozof, ur. 2 XII 1776 w Jurkowszczyźnie k. Mścislawia (Białoruś), zm. 26 IV 1835 w Wilnie.

Od 1786 uczył się w kolegiach jezuickich w Mohylewie i Mścislawiu, a następnie u pijarów w Dąbrownie; do zakonu wstąpił w 1791 w Lubieszowie. W latach 1793–1796 studiował literaturę starożytną, matematykę, fizykę, filozofię i teologię w Szkole Głównej Wielkiego Księstwa Litewskiego. W 1801 przyjął święcenia kapłańskie. Był nauczycielem szkół pijarskich w wielu miejscowościach, prefektem konwiktu szlacheckiego w Wilnie (1807–1809), kapelanem Głównego Seminarium przy Uniwersytecie Wileńskim (1809–1812 i 1816–1832). W 1822 wybrany został na członka korespondenta Warszawskiego Tow. Przyjaciół Nauk. Wykładał filozofię na Uniwersytecie Wileńskim (1818–1832); doktorat z teologii uzyskał w 1826. Od 1834 wykładał filozofię w wileńskiej Akademii Duchownej.

Prace D.: *O logice, metafizyce i filozofii moralnej* (Wl 1821); *Wykład przyrodzonych myślenia prawideł, czyli logika teoretyczna i praktyczna* (I, Połock 1828); *Rzeczywistość poznania ludzkich* (w: *Wizerunki i roztrząsania naukowe. Poczut mowy drugi*, Wl 1839, V 5–81 oraz w: *Jakiej filozofii Polacy potrzebują*, Wwa 1970, 215–258); rpsy dzieł filozoficznych: *Filozofia Kanta, czyli badania bezstronne nad jej układem*; *Filozofia moralna*; *Historia filozofii*; *Logika skrócona*; *Notaty do metodologii*; *Notaty filozoficzne*; *Rudimenta logicae*; *Teologia przyrodzona*; *Uwagi nad duszą zwierząt* oraz *Wykład przyrodzonych myślenia prawideł, czyli logika teoretyczna i praktyczna* (I–III) przekazał Akademii Duchownej w Wilnie; próby ich odnalezienia podejmowane po II wojnie światowej nie dały rezultatu. Z dzieł religijnych opublikowano m.in.: *Wykład Ewangelii i Listów Apostolskich, przypadających na dni niedzielne i uroczystości całego roku* (I–II, Wl 1836); *Konferencje a duchowni* (Wl 1837); *Nauki rekolekcyjne* (Wl 1837).

D., opowiadając się za zasadą „zdrowego rozsądku” szkockiej filozoficznej szkoły Th. Reida i empiryzmem J. Locke’a, polemizował z transcendentnym idealizmem I. Kanta, jego aprioryzmem w teorii poznania, formalizmem w logice, z koncepcjami imperatywu kategorycznego i postulatami praktycznego rozumu; w przeciwieństwie do Kanta, który czas i przestrzeń pojmował jako aprioryczne formy oglądów zmysłowych, D. uważał

je za własności świata zewnętrznego, niezależne od poznającego podmiotu; odrzucał sceptycyzm, uznając prawomocność poznania samą naturą umysłu.

Estr IV 260–261; M. Klepacz, PSB V 439–350; J. Michalski, *Z dziejów Towarzystwa Przyjaciół Nauk*, Wwa 1953, 267–268; E. K. Doroszewicz, *Anioł D.*, w: *Iz istorii filozofskoj i obszczestwiennno-politicheskoj mysli Bielorusi*, Minsk 1959, 398–417; W. Wąsik, *Historia filozofii polskiej*, Wwa 1959, I 373–380; Z. Gross, *O poglądach filozoficznych Anioła D.*, *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Katowicach. Prace Filozoficzno-Społeczne* 1 (1962), 5–43; S. Kaczmarek, *Anioł D. filozof nieznany*, Pz 1963; tenże, *W sprawie manuskryptów Anioła D.*, SF 9 (1965) nr 1, 131–138; NKorbut IV 437–439; E. K. Doroszewicz, *Anioł D. – myslitel epoki Proswieszczenija*, Minsk 1967; M. Hempoliński, FPS 77–78.

Jan Buba